

Instrukcja metodyczna monitoringu przydatności hal jako siedlisk żerowiskowych ptaków

Opracowanie: Rafał Bobrek i Tomasz Wilk (wersja 1, luty 2018)

Cel liczeń

Zbadanie wpływu wypasu owiec na zachowania żerowiskowe awifauny górskich pastwisk.

Gatunki liczone na powierzchni:

- wszystkie gatunki ptaków

Metoda liczeń

Liczenia punktowe o ustalonym zasięgu i czasie trwania. Rejestracja zachowań ptaków.

Liczba kontroli

4

Terminy kontroli i warunki pogodowe

Kolejne kontrole należy przeprowadzić w następujących terminach:

1. 10–25 maja
2. 25 maja – 10 czerwca
3. 10–25 czerwca
4. 25 czerwca – 10 lipca

Minimalny odstęp pomiędzy kolejnymi kontrolami wynosi 10 dni. Kontrole należy przeprowadzać w dni kiedy warunki pogodowe nie obniżają istotnie wykrywalności ptaków, a więc unikać należy opadów i silnego wiatru.

Pora prowadzenia kontroli

Kontrole wykonuje się rano i przed południem – od wschodu słońca do godziny 11:00.

Przygotowania przed kontrolą

Z powierzchnią należy zapoznać się przy pomocy map oraz portali GIS-owych (Geoportal, GoogleEarth). Do odbiornika GPS należy wprowadzić granice badanej powierzchni (dostarczone przez organizatora prac) i ewentualnie punkty orientacyjne, co ułatwi przemieszczanie się po powierzchni.

Przebieg kontroli – wyznaczenie punktów

Kontrola terenowa polega na wykonaniu liczeń ptaków w punktach położonych na polanie objętej wypasem owiec. Punkty będą przypisane do dwóch grup – [A] położonych w pobliżu stada owiec (100 m od niego) i [B] położonych w znacznej odległości od niego (co najmniej 300 m od niego, a jeśli w takiej odległości nie da się ich wyznaczyć, to przyjąć próg co najmniej 200 m). Z uwagi na przemieszczanie się owiec, lokalizacje punktów będą zmieniać się na każdej kontroli, a ustalenie ich będzie należało do obowiązków obserwatora. Po dotarciu do powierzchni należy zlokalizować stado

owiec a następnie ustalić położenie punktów. Liczba punktów w których wykonuje się liczenie ptaków nie jest stała i zależy od wielkości i położenia stada owiec oraz jego relacji w stosunku do granic powierzchni. Należy dążyć do umiejscowienia jak największej liczby punktów w pobliżu owiec [A], kierując się następującymi zasadami:

1. punkt z którego wykonywane jest liczenie znajduje się ok. 100 m od granicy stada owiec (ale owce nie przebywają na obszarze objętym liczeniem ptaków – dopuszcza się obecność jedynie pojedynczych sztuk w obrębie promienia 100 m) Jeśli stado jest akurat przepędzane i szybko się przemieszcza, należy poczekać aż się zatrzyma i wtedy wybrać lokalizację punktu;
2. kolejne punkty leżą o odległości nie mniejszej niż 200 m od siebie (obszary objęte liczeniem z dwóch sąsiednich punktów nie nakładają się).

Przypuszczalnie na powierzchni uda się umiejscowić co najmniej dwa punkty z grupy [A], a optymalnie należy wskazać 3–4 takie punkty. Punktów z grupy [B] należy utworzyć przynajmniej tyle, ile punktów z grupy [A], przy czym należy kierować się analogicznymi zasadami ich rozmieszczania, za wyjątkiem zasady 1., gdyż punkty z tej grupy muszą być umieszczone w odległości co najmniej 300 m (wyjątkowo 200 m) od granicy stada owiec. Przy wyborze punktów z grupy [B], należy starać się dobierać je w ten sposób, aby obszar wokół punktu o promieniu 100 m obejmował w miarę możliwości tylko tereny otwarte (a więc należy się starać sytuować punkty w odległości co najmniej 100 m od granicy polan z lasem). Dla każdego punktu, zarówno [A] jak i [B] podczas każdej kontroli należy określić powierzchnię terenów otwartych (nieleśnych) objętych liczeniem. Wartość tę należy podać jako udział procentowy terenów otwartych w powierzchni koła o promieniu 100 m, przyjmując że obserwator stoi w centrum tego koła.

Może się zdarzyć, że podczas wykonywania kontroli na polanie nie będzie owiec. W takiej sytuacji, obserwator wykonuje liczenie ptaków na co najmniej 4 wybranych przez siebie punktach z grupy [B].

Przebieg kontroli – liczenie ptaków

Po przybyciu do punktu (zarówno [A] jak i [B]) i odczekaniu 5 minut, należy wykonać **10-minutowe liczenie ptaków obecnych w promieniu 100 m od obserwatora**. Notować należy wszystkie ptaki wykryte wzrokowo lub słuchowo, oddzielnie zapisując liczbę osobników każdego gatunku. Nie należy notować jednak ptaków przelatujących, nie związanych z obszarem liczeń. Każdego osobnika należy wliczyć tylko raz. Stwierdzenia należy notować na formularzach udostępnionych przez organizatora. By zniwelować wpływ pory dnia na wyniki, w kolejnych kontrolach należy naprzemiennie rozpoczynać liczenie od punktów [A] i [B]. Podczas kontroli należy zanotować przybliżoną liczbę owiec i psów pasterskich obecnych na badanej powierzchni.

Przebieg kontroli – notowanie zachowania ptaków

Po zakończeniu 10-minutowego liczenia ptaków, w punktach [A] (i tylko w nich!) należy **dotatkowo przeprowadzić 20-minutową obserwację zachowań ptaków** w relacji do owiec obecnych na pastwisku. Obserwator może na początku tego 20-min. liczenia nieco zmodyfikować lokalizację punktu obserwacji, aby zapewnić sobie dobry widok na stado owiec, w szczególności jeśli podczas 10-min. liczenia punktowego owce oddaliły się. Obserwator notuje wszelkie **zachowania** ptaków przebywających w promieniu 100 m od niego, które mają związek z obecnością owiec, a także psów

pasterskich i bacy/juhasów. Szczególną uwagę należy zwrócić na zachowania żerowiskowe ptaków, notując co 5 minut minimalną odległość poszczególnych ptaków od najbliższej owcy, a także takie informacje jak fakt żerowania na owadach wyplaszanych przez przemieszczające się owce, przepłaszanie ptaków przez owce lub psy pasterskie, dystans ucieczki ptaków przed owcami, żerowanie ptaków na roślinności świeżo spasanej przez owce, czatowanie ptaków szponiastych w pobliżu stada owiec itp. Do zapisu tych obserwacji przewidziano oddzielny formularz terenowy.

Analiza i podsumowanie wyników

Po wykonaniu kontroli obserwator wpisuje wyniki do formularza obserwacji, udostępnionego online przez organizatora na wskazanej stronie internetowej.

Informacje dodatkowe

Konieczne wyposażenie obserwatora:

- lornetka,
- naładowany telefon komórkowy,
- odbiornik GPS z wprowadzonymi granicami badanej powierzchni
- zapas baterii (do wszystkich urządzeń!),
- instrukcja metodyczna i formularze terenowe,
- zapas przyborów do pisania,
- odpowiednie obuwie i odzież,
- prowiant.

Bezpieczeństwo

Prosimy zachować szczególną ostrożność i zadbać o własne bezpieczeństwo, wykonując prace terenowe w górach. Pracując w wysoko położonych, odsłoniętych partiach gór należy zwrócić szczególną uwagę na kwestie bezpieczeństwa pracy!

Produkt liczeń i formularze do odesłania

„Produktem” liczeń na pojedynczej powierzchni są:

- **formularz terenowy do liczenia ptaków**
- **formularz terenowych do rejestrowania zachowań ptaków** w punktach [A]
- elektroniczny **formularz obserwacji** na stronie internetowej
- **raport** z wyników przeprowadzonych liczeń

Proszę wykonać czytelne kserokopie (lub np. skany) formularzy terenowych, a ich oryginały odesłać po zakończeniu liczeń wraz z raportem w nieprzekraczalnym terminie do 30 lipca na adres Małopolskiego Biura OTOP, ul. Zyblikiewicza 10/1a, 31-029 Kraków.

Załącznik I

Kody gatunkowe

Oznaczenia przyjęto za: Jakubiec Z. 2003. Skróty łacińskich nazw gatunków oraz niektóre oznaczenia wykorzystywane w badaniach terenowych. Notatki Ornitológiczne 44 (2): 121-126. Instrukcja MPPL, zmienione.

Accipiter gentilis	ACG	Cuculus canorus	CU	Nycticorax nycticorax	NX
Accipiter nisus	ACN	Cyanistes caeruleus	PE	Oenanthe oenanthe	OE
Acrocephalus arundinaceus	XA	Cygnus columbianus	CYU	Oriolus oriolus	OR
Acrocephalus dumetorum	XM	Cygnus cygnus	CYC	Otus tarda	OT
Acrocephalus paludicola	XD	Cygnus olor	CYO	Otus scops	OS
Acrocephalus palustris	XT	Delichon urbicum	D	Pandion haliaetus	PHA
Acrocephalus schoenobaenus	XB	Dendrocoptes leucotos	DL	Panurus biarmicus	PB
Acrocephalus scirpaceus	XS	Dendrocoptes major	DA	Parus major	PJ
Actitis hypoleucos	TRH	Dendrocoptes medius	DE	Passer domesticus	PD
Aegithalos caedatus	AE	Dendrocoptes minor	DI	Passer montanus	P
Aegolius funereus	AFU	Dendrocoptes syriacus	DS	Perdix perdix	PX
Alauda arvensis	A	Dryocopus martius	DM	Periparus ater	PA
Alcedo atthis	AL	Egretta alba	EA	Pernis apivorus	PEA
Anas acuta	ANA	Egretta garzetta	EG	Phalacrocorax carbo	PCA
Anas clypeata	ANL	Emberiza calandra	EC	Phasianus colchicus	PF
Anas crecca	ANC	Emberiza citrinella	EI	Philomachus pugnax	PH
Anas penelope	ANE	Emberiza hortulana	EH	Phoenicurus ochruros	PO
Anas platyrhynchos	ANP	Emberiza schoeniclus	ES	Phoenicurus phoenicurus	PP
Anas querquedula	ANQ	Eremophila alpestris	EL	Phylloscopus collybita	KC
Anas strepera	ANR	Eriothacus rubecula	E	Phylloscopus sibilatrix	KS
Anser albifrons	ASA	Falco cherrug	FAC	Phylloscopus trochiloides	KD
Anser anser	ASS	Falco columbarius	FAL	Phylloscopus trochilus	KT
Anser erythropus	ASE	Falco naumanni	FAN	Pica pica	PIP
Anser fabalis	ASF	Falco peregrinus	FAP	Picoides tridactylus	PT
Anthus campestris	AC	Falco subbuteo	FAS	Picus canus	PU
Anthus pratensis	AP	Falco tinnunculus	FAT	Picus viridis	PV
Anthus spinoletta	AS	Falco vespertinus	FAV	Plectrophenax nivalis	PXV
Anthus trivialis	AT	Ficedula albicollis	FA	Pluvialis apricaria	PVA
Apus apus	AA	Ficedula hypoleuca	FH	Pluvialis squatarola	PVS
Aquila chrysaetos	AQR	Ficedula parva	FP	Podiceps auritus	POA
Aquila clanga	AQC	Fringilla coelebs	Z	Podiceps cristatus	POC
Aquila peninata	HP	Fringilla montifringilla	ZJ	Podiceps grisegena	POG
Aquila pomarina	AQP	Fulica atra	FU	Podiceps nigricollis	PON
Ardea cinerea	AR	Galerida cristata	GT	Poecile montanus	PN
Ardea purpurea	AU	Gallinago gallinago	GG	Poecile palustris	PI
Arenaria interpres	ARI	Gallinago media	GM	Porzana parva	PZA
Asio flammeus	AF	Gallinula chloropus	GH	Porzana porzana	PZO
Asio otus	AO	Garrulus glandarius	GA	Porzana pusilla	PZL
Athene noctua	AN	Gavia arctica	GS	Prunella collaris	PK
Aythya ferina	AYF	Gavia stellata	GS	Prunella modularis	PM
Aythya fuligula	AYU	Glaucidium passerinum	GP	Pyrrhula pyrrhula	PY
Aythya marila	AYM	Grus grus	GR	Rallus aquaticus	RA
Aythya nyroca	AYN	Haematopus ostralegus	HO	Recurvirostra avosetta	RT
Bombycilla garrulus	BG	Haliaeetus albicilla	HA	Regulus ignicapilla	RI
Bonasa bonasia	TB	Himantopus himantopus	HH	Regulus regulus	RR
Botaurus stellaris	BS	Hippoboscus icterina	HI	Remiz pendulinus	RP
Bubo bubo	BB	Hirundo rustica	H	Riparia riparia	R
Bucephala clangula	BC	Hydrocoloeus minutus	LAM	Saxicola rubetra	SR
Burhinus oedicnemus	BO	Hydroprogne caspia	STC	Saxicola rubicola	SQ
Buteo buteo	B	Ixobrychus minutus	IM	Scolopax rusticola	SS
Buteo lagopus	BL	Jynx torquilla	J	Serinus serinus	SE
Calidris alba	CAB	Lanius collurio	LC	Sitta europaea	SE
Calidris alpina	CAA	Lanius excubitor	LE	Somateria mollissima	SOM
Calidris canutus	CAC	Lanius minor	LM	Stercorarius parasiticus	SRP
Calidris ferruginea	CAF	Lanius senator	LS	Sterna hirundo	STH
Calidris minuta	CAM	Larus argentatus	LA	Sterna paradisaea	STP
Calidris temminckii	CAT	Larus cachinnans	LAN	Sterna sandvicensis	STS
Caprimulgus europaeus	CME	Larus canus	LAC	Sterna albifrons	STA
Carduelis cannabina	AB	Larus fuscus	LAF	Streptopelia decaocto	SD
Carduelis carduelis	CC	Larus hyperboreus	LAH	Streptopelia turtur	ST
Carduelis chloris	C	Larus marinus	LAS	Strix aluco	SXA
Carduelis flammea	CM	Larus melanocephalus	LAE	Strix uralensis	SXU
Carduelis flavirostris	CV	Larus ridibundus	LAR	Sturnus vulgaris	S
Carduelis spinus	CS	Limicola falcinellus	LMF	Sylvia atricapilla	SA
Carpodacus erythrinus	CE	Limosa lapponica	LP	Sylvia borin	SB
Certhia brachydactyla	CB	Limosa limosa	LI	Sylvia communis	SC
Certhia familiaris	CF	Locustella fluviatilis	LF	Sylvia curruca	SU
Charadrius alexandrinus	CA	Locustella luscinioides	LL	Sylvia nisoria	SN
Charadrius dubius	CD	Locustella naevia	LN	Tachybaptus ruficollis	TOR
Charadrius hiaticula	CH	Lophophanes cristatus	PC	Tadorna tadorna	TT
Charadrius morinellus	CL	Loxia curvirostra	LOC	Tetrao tetrix	TX
Chlidonias hybrida	CHH	Loxia pytyopsittacus	LOP	Tetrao urogallus	TU
Chlidonias leucopterus	CHL	Lullula arborea	L	Tichodroma muraria	TR
Chlidonias niger	CHN	Luscinia luscinia	LUL	Tringa erythropus	TRE
Ciconia ciconia	CCC	Luscinia megarhynchos	LUM	Tringa glareola	TRG
Ciconia nigra	CCN	Luscinia svecica	LUS	Tringa nebularia	TRN
Cinclus cinclus	CI	Lymnocyrtus minimus	LYM	Tringa ochropus	TRO
Circaetus gallicus	CIG	Melanitta fusca	MTF	Tringa stagnatilis	TRS
Circus aeruginosus	CIA	Melanitta nigra	MTN	Tringa totanus	TRT
Circus cyaneus	CIC	Mergellus albellus	MEA	Troglodytes troglodytes	T
Circus macrourus	CIM	Mergus merganser	MEM	Turdus iliacus	TI
Circus pygargus	CIP	Mergus serrator	MES	Turdus merula	TM
Clangula hyemalis	CLH	Merops apiaster	MR	Turdus philomelos	TF
Coccothraustes coccothraustes	CT	Milvus migrans	MG	Turdus pilaris	TP
Columba livia forma urbana	G	Milvus milvus	MM	Turdus torquatus	TQ
Columba oenas	CO	Monticola saxatilis	MO	Turdus viscivorus	TV
Columba palumbus	CP	Motacilla alba	MA	Tyto alba	TA
Coracias garrulus	CG	Motacilla cinerea	MC	Upupa epops	U
Corvus corax	COX	Motacilla citreola	MT	Vanellus vanellus	W
Corvus cornix	COC	Motacilla flava	MF		
Corvus corone	COO	Muscicapa striata	M		
Corvus frugilegus	COF	Netta rufina	NR		
Corvus monedula	COM	Nucifraga caryocatactes	NC		
Coturnix coturnix	CR	Numenius arquata	NA		
Crex crex	CX	Numenius phaeopus	NP		

